

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

MATICA SERBICA
CLASSIS LITTERARUM
ARCHIVUM PHILOLOGICUM ET LINGUISTICUM

Покренут 1957. године
До XXVI књиге (1983) излазио под називом *Зборник за филолођију и лингвистику*

Главни уредници:
др Миливој Павловић (1957–1960), др Рудолф Коларић (1961–1962),
академик Павле Ивић (1963–2000), академик Александар Младеновић (2001–2009),
др Јасмина Грковић-Мејор (2010–)

LVI/1

Уредништво:

др МИЛИВОЈ АЛАНОВИЋ, др НАДА АРСЕНИЈЕВИЋ, др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈОР,
др ДРАГА ЗЕЦ, др ГЕРХАРД НЕВЕКЛОВСКИ, др СЛОБОДАН ПАВЛОВИЋ,
др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ, др МАТО ПИЖУРИЦА, др МИЛОРАД РАДОВАНОВИЋ,
др ВЛАДИСЛАВА РУЖИЋ, др СВЕТЛANA M. ТОЛСТОЈ, др ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА, др БЈОРН ХАНСЕН

Collegium redactorum:

Dr MILIVOJ ALANOVIĆ, Dr NADA ARSENJEVIĆ, Dr JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR,
Dr BJÖRN HANSEN, Dr GERHARD NEWEKLOWSKY, Dr SLOBODAN PAVLOVIĆ,
Dr DRAGOLJUB PETROVIĆ, Dr MATO PIŽURICA, Dr MILORAD RADOVANOVİĆ,
Dr VLADISLAVA RUŽIĆ, Dr SVETLANA M. TOLSTOJ, Dr ZUZANNA TOPOLIŃSKA, Dr DRAGA ZEC

Главни и одговорни уредник:
др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈОР

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LVI/1

НОВИ САД
2013

Зоран Симић

ДОГАЂАЈНЕ ПОЈАВЕ КАО ИМПЛИЦИТНИ ПРОСТОРНИ ЛОКАЛИЗATORИ (НА ПРИМЕРИМА ИZ ГЛАСИНАЧКОГ ГОВОРА)*

На примерима из говора Гласинца анализирају се три основна падежна модела денотативне детерминације простора (локатив, акузатив и генитив) лексикализована ентитетима са значењем догађајних појава који функционишу као имплицитни просторни локализатори. Размотрена су три међусобно комплементарна фактора – (не)идентичност агенса корелативних предикација, степен (вольне) укључености агенса у реализацији одређене радње и (не)самосталност агенса у њеном обављању – који утичу на појаву једног од двају опозитних предлога, у ~ на односно из ~ с(а). Указано је и на функционисање овог тернтарног система у погледу аспектуалности и на релације које се успостављају у таквој семантичкој парадигми.

Кључне речи: српски језик, дијалектологија, синтакса и семантика падежа, дистрибуција предлога у ~ на / из ~ с(а), фазност, Гласинац.

This paper uses dialectal material from the Glasinac vernacular to analyze three basic case models of the denotative determination of space (locative, accusative and genitive), lexicalized by the entities with the meaning of events, which serve as implicit spatial localizers. Three mutually complementary factors which determine the usage of the opposing prepositions *U* ~ *NA* and *IZ* ~ *S(A)* are considered: the (non)identicalness of the agents of the correlative predications, the degree of inclusion and volition of the agent in the realization of a certain action, and the (in)dependence of the agent in performing the activity. The functioning of this tertiary system is also explained in terms of aspectuality and relations in such a semantic paradigm.

Key words: Serbian language, dialectology, syntax and semantics of cases, distribution of prepositions *U* ~ *NA* and *IZ* ~ *S(A)*, event phases, Glasinac.

1. Увод. Лексичка вредност језичких јединица има нарочит значај за саму природу функција и за опис значења појединачних граматичких категорија које се обележавају таکвим јединицама (БАТИСТИЋ 1972: 47). Стога се предлози примарно просторног значења могу везивати за номиналне основе које означавају већи број разних врста најразличитијих појмова. Тако нпр. носилац лексичког значења декомпонованог предиката често је номинализована глаголска лексема у „псеудолокацији” падежној конструкцији – у локативу с предлозима *у* и *на* (РАДОВАНОВИЋ 2007: 66). Или пак, када је уз глагол динамичног типа одредба аблативног карактера чији именски део чини глаголска именица, предлошко-падежна конструкција не указује непосредно на место почетка радње, него је само посредно обележава помоћу друге радње

* Рад је настao у оквиру пројекта *Дијалектологичка истраживања српског језичког простора* (178020), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

која се тамо вршила (нпр. Кад се врати *са осмайрања* = *кад се врати с местом на ком је вршио осмайрање / на ком је осмайрао*) (ФЕЛЕШКО 1995: 122). И циљна значења у простој реченици изражавају се мање граматикализованим, а више лексикализованим средствима (ПИПЕР 2005б: 805). Такође, поред присутних протолокационих акузтивних модела, специфичности акузтивне циљне конструкције и њеној конотацији досезања места укљученог у реализацију постављеног циља, доприноси примарна просторна семантика управних глагола кретања (АРСЕНИЈЕВИЋ 2003а: 244–245).

У фокусу пажње у овом раду биће локализатори са значењем човековог окружења, тачније са значењем околности, ситуације у којој се човек може налазити на одређеном месту и у одређено време, па овакви локализатори врше имплицитну спацијалну детерминацију човека као објекта локализације. Имамо у виду именске лексеме са значењем догађајних појава друштвеног карактера, чешће са значењем друштвених активности које људи организују и у које су на неки начин укључени. Будући да се свако друштвено догађање реализује на одређеном месту, њима се имплицира просторно значење и то је црта која обједињује посматрани тип именца забележених у трима основним граматичким моделима при денотативној детерминацији простора.

Анализирани тип локализатора представља лексички експонент у граматичким моделима с предлозима „који одговарају *двејма основним могућностима ближе² одређивања места* *радње (унутрашњос^т или површина)* [курзив З.С.]” (Ивић М. 1957: 152), тј. који служе за исказивање основне директне локативности – у локативу с предлозима у и на, затим у акузативу с предлозима у и на као формализатору основне директне адлативности, одређивања места завршетка радње, и, коначно, у граматичком моделу којим се денотирају две основне могућности идентификације полазне тачке кретања смештене у унутрашњости или на површини локализатора – у генитиву с предлозима из и с(а) који семантички репрезентује основну директну аблативност.

Усмеравањем на имплицитни простор одвијања радње, у анализи је наметнута потреба за парофразирањем и за трансформацијом забележених исказа.

Примарни циљ – сагледавање дистрибуције опозитних предлошких решења у ~ на односно из ~ с(а) – спроведен је анализирањем концептуализације појмова у поменутим падежним моделима која подразумева улогу актаната у конкретној активности.

Поред тога указано је на функционисање овог својеврсног тернарног микросистема у погледу аспектуалности и на релације које се успостављају у таквој семантичкој парадигми којој је заједничка лексичка јединица означена као догађајна појава.

Сматрајући оправданим да и дијалекатски корпус треба бити предметом овог типа испитивања синтаксичких феномена, али и синтаксе уопште, релевантне примере смо експертирали из материјала који потиче из говора Гласинца у источној Босни.¹ Говор припада прелазном поддијалекту који

¹ Теренска истраживања говора гласиначког подручја започета су 1996. године, а део резултата тог истраживања јесу и неколико објављена рада (в. Симић З. 2003; 2004; 2005; 2011). Поред

Павле Ивић, апроксимативно повлачећи границу између југоисточног и северозападног поддијалекта херцеговачко-крајишког дијалекта, успоставља на основу извесних изоглоса које чине елементе постепеног прелаза, а не чврсте спнопове, и које су разврстане у две скупине (Ивић П. 1998: 120–123). Изоглосе које припадају југоисточној скупини смештене су углавном на земљишту источне Босне, дакле, и на простору Гласинца.

2. Анализа емпиријског материјала

2.1. Из низа разноврсних локализатора с просторном конотацијом, најпре издвајамо оне који су у падежним конструкцијама, с једним или другим предлошким решењем: у ~ на (и из ~ с(а)), лексикализовани именицама са значењем неке радње или активности, тј. девербативним именицама које на површинском нивоу углавном заступају одговарајућу предикацију.² Са оваквим значењем, и уз јаче или слабије присутну импликацију простора, регистровани су локализатори у граматичком моделу с предлогом у / из и у граматичком моделу с предлогом на / с(а).

Када је у питању локатив, говоримо само о случајевима када се он налази у функцији семантичког језгра сложеног предиката с копулативним глаголом, односно када је део декомпонованог предиката.

Уколико су девербативне именице реализоване у оквиру акузативне конструкције, оне представљају површински експонент дубинске циљне (интенционалне) радње која простор своје реализације на индиректан начин повезује са управном радњом, глаголом кретања у чијој се инхерентној лексичкој семантици налази компонента циљности у просторном смислу (Арсенелијевић 2003а: 193–195, 239–249).

И конструкција из ~ с(а) + генитив девербативне именице управну радњу кретања индиректно везује за простор помоћу већ реализоване радње изражене номинализованом формом.

2.1.1. Употребу граматичког модела с предлогом у, односно из, будући да је лексички експонент у локативу, акузативу или генитиву концептуализован као апстрактни садржатељ³, илуструју следећи примери:

- [1] 1. Свё им ѹзгинуло, сäm њй двâ бräта(,) у бòрби; нијèдан ми нїје бïб у бòрби синóвâ;
- 2. ајмо ѹ лðв, Дràгане;
- 3. И ѹшла сам му и у Ѓчкѹ ѹ ѹосјећу;
- 4. кад је дòшò из рàша, нашò је стàру мâјку, бräта инвалида.

базног истраживаног пункта, а то је Соколац – административни центар територије Гласинца, имали смо и неколико пунктоva из села која га окружују (Видрићи, Бјелосављевићи, Маргетићи, Бабине, Прельубовићи), али из разлога монолитности испитиваног говора с пomenutих пунктоva, уз примере нису навођене ознаке пункта на коме су забележени.

² Према Радовановићу (2007: 82) и овде ће термин *девербативна именица* обухватати све оне именице које, без обзира на своју генезу, својом семантikом подразумевају пунозначну предикацију. Има се у виду пак и чињеница да у систему често не постоји глаголска лексема која би у потпуности покривала семантику декомпоноване структуре или таква лексема није потпуни семантички и прагматички еквивалент (Антонић 2005: 200).

³ *Садржатељ* је терминолошко решење које у свом когнитивистичком приступу примењује Душка Кликовић (2000) за локализаторе који, у конкретном просторном смислу, подразумевају ангажовану унутрашњост, док се за ангажованост површине користи термин *носитељ*.

Уместо аналитичких конструкција [1.1] у српском језику постоје и синтетичке форме, уп. *само се (још) њих два браћа боре / само њих два браћа (још) рашују и ниједан ми се син није борио / није рашовао*, но сам разлог за употребу локативне конструкције, а не глагола, може бити у истицању специфичне значењске нијансе која подразумева обузетост агенса активношћу (KLIKOVAC 2000: 141). Акценат на активности агенса у локативној конструкцији доводи до слабије конотације простора, мада је могућа интерпретација у којој објекат локализације учествује у реализацији радње која се одвија на одређеном месту, односно простору (уп. *бийти у борби ↔ бийти на Ьросибору* *где се рашује*). У случају генитивне конструкције с именицом сличне семантике из примера [1.4] ситуација је јаснија. Наиме, овде је парофраза: *када је дошао с месића на коме је рашовао / када је дошао однекуда где је рашовао*, а за такву могућност заслужан је и глагол кретања инхерентне просторне семантике. Такав глагол управни је у примерима [1.2] и [1.3] са значењем просторно обојене интенционалности, на шта указује парофраза примера [1.2], уп. *хајдемо на неко месићо где бисмо ловили / хајдемо некуда где ћемо ловити*. У примеру [1.3] поред присутне просторне конотације у вези између глагола кретања и циљног (намерног) акузатива, спацијални детерминатор је и експлицитно изражен, а агенс управне и циљне радње има могућност да буде спацијално локализован и посредством дативске допуне. Форма датива, иначе, представља пролептички елеменат дубинске интенционалне клаузе (Антонић 2007: 37) у којој је објекат, уп. *ишла сам му и у Ечку да бих за њосећила*.

2.1.2. У граматичком моделу с предлошким формантом на, односно с(а), задуженим за површинску концептуализацију, бележимо следеће примере:

- [2] 1. и кад тү бли́зу кү́ћа би́ли на си́träжси;
- 2. а́јте код команда́ра на рäзгово́р;
- 3. крос пëтнëс дáнä мбрáш дóхи на конíролу са на́лазом;
- 4. би́ли га вòдили на си́ријéльáње;
- 5. Jä òдок на ѫðсö, jä нëмäм врëмена; и ёндä òде на ѫðсö; Óна на ѫðсö, нëмä òна, кäд ће òна, штà ће òна скüвati; – сàд ћe с ѫðсла; – веñ с ѫðсла на ѫðсö...кү́ћи, ўчи, пòмало изи́ђи;
- 6. Дóћe двоје с кра́їка ѫýшa и èт.

Исказ са одговарајућом синтетичком формом (уп. *и кад смо ѫу близу кућа си́träжсаили*) изгледа не актуализује дату ситуацију као што то чини аналитичка конструкција у примеру [2.1]. И поред експлицитног спацијалног детерминатора (*близу кућа*) импликација простора у овом примеру јаче је присутна него у примеру [1.1] будући да је просторност садржана у инхерентној семантици глагола *си́träжсаийти* – ‘бити на одређеном месту с оружјем и мотрити на некога или нешто’ – па тако и у именици *си́träжса*.

Специфичност значења које лексема *разговор* има у примеру [2.2], а то је друштвено одређена, институционализована активност односно формални акт говорења на одређену тему, и подређен положај человека (= објекта локализације) у том чину, доводи до тога да спрам себе нема у потпуности семантички и прагматички еквивалент у глаголској лексеми *разговарајти* чија декомпонована структура *бийти у разговору* уопште не конотира простор. У

циљној конструкцији с именницом *разговор* исказан је и посесор имплицитног адлативног просторног локализатора израженог именницом са значењем лица одређене функције.

Пример [2.3] илуструје ситуацију у којој агенс управне радње у реализацији дубинске предикације учествује као њен пацијенс, уп. ... *мораш доћи с налазом да бисмо ће преконтролисали* (=прегледали). Контекст јасно упућује на завршну тачку кретања која је у сфери лица конкретне професије у чијем је делокругу и радња садржана у семантици лексеме из акузативне интенционалне конструкције.

У примеру [2.4] циљна радња обухвата објекат управне радње као свој објекат (Арсенijević 2003a: 248), уп. *били су ћа водили да би ћа сирељали*.⁴ С аспекта спацијалне детерминације, додуше конотативне, објекат локализације (= предмет над којим се радња изводи) принудно се налази у току извршења акције на одређеном месту (уп. и *био је на сирељању* ↔ *био је на месију* *где је требало да буде сирељан*; или нпр. *и обећао је са сирељања* ↔ *и обећао је са месија* *где је требало да буде сирељан*).

Будући да се налазе уз глаголе кретања као управне чланове синтагми, регистроване акузативне и генитивне конструкције у примерима [2.5] очигледни су импликатори просторности. Везујући се често за место на којем се обавља одређена људска активност као стална делатност, занимање, просторно значење лексеме *йтосао* развијено је до те мере да бива еквивалентно са значењем израза *радно месијо* (уп. нпр. *бити на ђослу* ↔ *бити на радном месију*).

Посебно занимљив јесте пример [2.6] у којем синтагму глагола *доћи* с генитивом можемо посматрати као „семантички“ видски парњак у односу на исти лексички експонент у локативу односно акузативу. Наиме, забележена синтагма, која може алтернирати с глаголом *дойућовати*, у односу је фазности са локативном конструкцијом уз копулу *бити* (уп. *бити на ђућу*) и са њој семантички најближом синтетичком формом – с глаголом *ђућовати*. С друге стране, уколико имамо акузативни облик именице *ђући* у синтагми уз глаголе кретања инцептивно обележене, то је контекст који конструкцију *на+акузатив* одређује као лексичкосемантичку допуну и чини је делом предиката са „фазним“ значењем (Арсенijević 2003b: 183), уп. синтагму *оћићи на ђући* и глагол *отђућовати*. Према овој синтагми која означава почетну фазу кретања куда с извесним циљем стоји синтагма општеадлатив-

⁴ Како за ове случајеве наводи Нада Арсенijević, агенс циљних радњи се најчешће разликује од агенса управне радње, а често је и анониман, што је случај и у нашем примеру. Иначе, ови случајеви према ауторки представљају циљно-објекатску интерференцију с различитим глаголима „манипулације“ (*нудити*, *дати*, *йтозајмити*, *слати*, *водити*) или с перформативним глаголом *йтзвати* / *йтозвавати* у уз洛зи управног предиката. Када је ангажован агенс управне радње као субјекатски или објекатски аргумент циљне радње, ауторка одређује случајевима циљно-просторне, односно циљно-социјативне интерференције. Овај други случај подразумева реализацију циљне радње уз учешће већег броја учесника, најчешћим управним конституентом сматра се глагол *йтзвати* / *йтозвавати*, а именске лексеме у акузативу обично означавају активности друштвеног карактера (*разговарати* и сл.) (Арсенijević 2003a: 244–248). Будући да на одређивање циљно-просторне интерференције утицај има управни глагол кретања, семантичка компонента кретања садржана у „манипулативном“ глаголу *водити* (=симултано кретање субјекта и објекта) из примера [2.4] подржала је просторно интерпретирање забележене циљне конструкције.

ног глагола *доћи* с генитивном допуном, у значењу супротне, завршне фазе кретања. За разлику од њих, на радњу која је у току упућује локативна конструкција у копултивном предикату. И ово је један од примера који говори о значењској близости глагола кретања, у одређеним контекстима, са семи-копултивним глаголима, као и аналитичких предикација и конструкција синтетичких предиката с допунама и адвербијалима (Пипер 2005а: 315–316).

2.1.3. На везаност посматраних локализатора за предлог у / из или за предлог на / с(а) у одређеном падежном моделу, пресудан утицај имају неколике значењске нијансе из инхерентне семантике сваке засебне активности формализоване тим моделом и однос аргумента међу корелативним дубинским предикатским реченичним структурама.

Тако рецимо, уколико за реализацију радње садржане у семантици девербативне именице нијеовољно само физичко присуство човека као објекта локализације, већ се наглашава његово активније у чешћем у реализацији и такве радње, тј. валидна је раније поменута обузетост агенса активношћу, такве именице су граматикализоване падежним моделом с предлогом у односно из. При томе, за тип локализатора који је означен као активност и који се везује за предлог у / из, Душка Кликовац (2000: 140–141) као битан фактор истиче и вольност акције (уп. нпр. *лов* према *сирељање*) и неки вид промене положаја агенса у простору (уп. нпр. *борба*, *раш* према *сиража*).

Сагласно степену укључености агенса у реализацији радње, односно активности која је део инхерентне семантике лексеме *йосао*, ова именица у српском језику може стајати уз оба предлошка решења (уп. *бийи у йослу* ~ *бийи на йослу*). Семантички садржај прве декомпоноване структуре, која нема просторних конотација, говори о заокупљености обављањем неког рада и више одговара основном значењу глагола *радији*. Слично је и са лексемом *разговор* у примеру [2.2] у којем инфериорност једне стране у формалном акту говорења на одређену тему, па самим тим и одсуство вольности радње, захтева присуство предлога на / с(а).

Оно што, такође, доводи до формализације падежне конструкције с опозитним предлогом на, односно с(а), забележено је у синтагмама с глаголима кретања, јесте, између осталог, неидентичност агенса управне и дубинске предикације. Хетеросубјекатски однос међу предикацијама формализован је најчешће ексклузивно контактном падежном конструкцијом на+акузатив, но, како је претходно указано, успостављене таутосубјекатске релације, које, иначе, преферирају инклузивно контактне падежне конструкције (којима се примарно упућује на локализацију унутар локализатора), препознајемо и у конструкцијама с предлогом на (уп. пример [2.2]), што говори о неутрализацији протолокационе контактности (Павловић 2008: 292–293). Међу нашим примерима илустровани су случајеви у којима је објекат дубинске глаголске структуре или агенс управне радње, као у примеру [2.3] (уп. и однос *бийи на конјороли* према *бийи у конјороли*) или је и њен објекат, а агенс циљне радње анониман, као у примеру [2.4].

Присутност свих параметара који предодређују појаву предлога у / из, изузев обузетости агенса активношћу, ипак не доводи до појаве овог предло-

га уз лексему *йућ* у примеру [2.6]. Разлог може бити и у томе што именица *йућ* чува везу с примарним значењем, те је као дводимензионални локализатор изражене површине очекивано блокирана предлогом задуженим за површинску локализацију.

Још један значајан чинилац утиче на избор једног од двају предлошких форманата – то је (не)самосталност агенса у вршењу одређене радње. Могућност самосталног обављања радње, и евентуално раније помињаног ангажовања у таквој радњи, претпоставља присуство предлога у / из. Ово је моменат који пример с именицом *йосеја⁵* супротставља следећој групи примера у којој је лексички експонент реченичне структуре појам са значењем организоване друштвене активности којој, по правилу, присуствује већи број људи. Пошто се не подразумева активно учествовање објекта локализације у догађају, ове именице су блокиране предлогом на / с(а).⁶

2.2. У највећем броју примера реченична структура је имплицитно просторно детерминисана посредством апстрактних именица којима је значење друштвеног догађаја и основно. То могу бити друштвене активности које се тичу различитих видова групног рада, затим прослава, забава и весеља, свечаности, помена / даћа и сл., а регистровани су следећи локализатори овог типа: *бабине, вáшир, ѹзрнка, кофернција, ёс-ї-ёс* (=митинг странке СПС), *мба, йво⁷* (=слава), *йрло, ссанак, сврка, сило, йрће јйро,⁸ чаанка, чйересница*.

Иако конотиран из падежне конструкције локализатора и предлога на, простор може бити и додатно експлициран просторном одредбом, као у регистрованим примерима локативних конструкција из копултивног предиката [3.1]. У чешћим примерима акузативних конструкција нису забележени експлицитни спацијални детерминатори [3.2], али је простор конотиран из синтагме глагола кретања и конструкције на+акузатив. Међу акузативним конструкцијама издвајамо оне у којима је акузативни облик у плуралу и који је као такав специјализован за начелно саопштавање [3.3]. За казивање у конкретном смислу одговарајуће структуре јесу дате именице у локативу с копулом (уп. нпр. *била је на йрелу*) (Ивић М. 1995: 190).Уп.

- [3] 1. Шт сам њоди пт бла на мби, док сам цра бла; Бли смо ћ м кд њике на весльју, рд је било; Бло је дсти пвцја кд-Шук на йву;
2. мл^ила мјку да йдмо на вшир; пкјни отац оде на кофернцију; Мрм отји на йрће јйро; Шпав, стр, Испод Крајв дш, пјшице, да му стгн на љгово ёс-ї-ёс; кад јй на ссанак; Онр је ђна јмала и, сна рд^ила и јшли зјено, и на бабине и у пријатеље. Прво весље бло.

⁵ У банатским говорима имамо пример везивања оваквих именица за опозитни предлог на, забележен у Итебеју, уп. кат смо јшли на визйу (Ивић и др. 1997: 340).

⁶ Исти тип именица, формализован конструкцијом на+ојци иадеж уместо локатива, издава Софија Милорадовић за говор Парадинског Поморавља, и наводи да се таквим конструкцијама указује „на догађаје који имплицирају учешће неког скупа људи, односно неке заједничке (колективне) активности, манифестације“ (Милорадовић 2003: 263).

⁷ Мада је у речи *йво* дошло до спецификације значења, структурна провидност ове речи (<пи+иво) и веза са девербативним именицама (Клајн 2003: 80) огледа се у оваквој употреби, још честој у говору Гласинца.

⁸ Уп. и прв / дрг јт – реч је о помену умрлом први / други / трећи дан по сахрани уз организовани одлазак на гроб покојника.

3. Па, јди на јреља, сёди, плети, прёди, па зјапјеваш па сваšта; јдё на јграњке и на чјајанке; па бн јдё на ће свирке; вїди како, јдў ли на сасћанке, јдў ли у цркве, јдў ли на сијела.

Објекат локализације је учесник оваквих манифестација и активности, али, пошто је акценат на томе да се он налази на месту где се оне одржавају, одвијају, а учесникоva активност се у њима не наглашава, сви ови локализатори, без изузетка, блокирани су предлогом *на*.⁹ И док су девербативне именице у улози локализатора на површинском нивоу заступале, углавном, одговарајућу предикацију, локализатори са значењем друштвене активности представљају семантичку допуну имплицираног глагола *присуствоваји* (уп. *бити на конференцији* ⇒ *присуствоваји конференцији* ↔ *бити на одређеном месту где се одржава конференција*).¹⁰

У другом примеру из групе [3.1], имамо полисемантичну лексему чије је једно од значења друштвени догађај, свечаност, а у зависности од конкретног значења зависи и избор предлога *у*, односно *на*. Тако разликујемо две реченичне структуре с копулом *бити* и именицом *весеље* – у структури *бити у весељу* ова именица је употребљена у свом основном значењу одређеног духовног стања, тј. у значењу расположења, осећају задовољства, уживања, те је та структура семантички еквивалент глаголској лексеми *веселији се* или структури *бити весео*; – а структура *бити на весељу* подразумева значење ‘бити на месту где је одређеним поводом организована забава’, и, наравно, значење ‘присуствовать весељу’.

2.2.1. Изузетак од претходно наведених реченичних структура с локализаторима у значењу друштвених активности јесте пример [3.4] с лексемом *пријајајељ* (у пл.), која се, такође, тиче обично уређеног славља, а бива блокирана предлогом *у*. Уп.

[3] 4. Ондар је ђона јмала и, сїна рѡд"ла и јшли зјено, и на бабине и ѡ пријајајеље. Прâвоб весеље бýло.

Разлог за другачије предлошко решење јесте у томе што ова именица припада лексичко-семантичком типу другачијег основног значења од зна-

⁹ Уп. запажања Т. Батистић о дистрибуцији предлога уз лексеме овог типа у оквиру разматрања временског локатива: „Izbor predloga nekad može imati implikacije u odnosu na vršenje glagolske radnje i pojam u lokativu: *u predstavi pjeva*, tj. u čestvujući aktivno [размак 3.C.] *u predstavi* (i, naravno, za vrijeme predstave), *na predstavi spava* tj. prisustvujući predstavi [размак 3.C.] (za vrijeme predstave) spava.” (BATISTIĆ 1972: 137).

¹⁰ Да простор може бити конотиран овом врстом локализатора само у једнообразном граматичком моделу са предлогом *на / с(A)*, у оквиру реченичних структура с глаголом *бити* и локализатором у локативу, односно с глаголима кретања (најчешће) и локализатором у акузативу или генитиву, потврда је увођење, уместо глагола *присуствоваји*, глагола *учесијуји*. Иако је семантичка допуна овог другог глагола, по правилу, локатив с предлогом *у*, неће доћи до промене предлошког решења. Разлог је у томе што се као допуна овом глаголу појављује искључиво девербативна именица (дакле, именица која означава неку радњу), тако да би конструкција *учесијуји на конференцији* означавала само присуство приликом одржавања дате активности, не пружајући експлицитно информацију о учешћу у њој (BATISTIĆ 1972: 38, напомена 5). Уколико бисмо, ипак, претпоставили ангажованост у оквиру овог вида друштвеног дешавања, будући да је инхерентно садржана у глаголу *учесијуји*, могли бисмо рећи да је овде имплицирана девербативна именица *рад* као семантичка допуна, те да дубинска структура изгледа овако: *учесијуји у раду конференције*.

чења које се овде разматра. Лексема *ћријаћељ*, заправо њен плуралски облик *ћријаћељи*, до поменутог значења долази посредством њене употребе за обележавање сродничког односа, у којој су *ћријаћељи* (1) ‘родитељи једног од супружника према родитељима другог супружника’. Лексичка одредница *ћријаћељи* (2), са значењем ‘прослава’, тиче се обичаја који представља први организовани узајамни одлазак једних *ћријаћеља* (1) и њихове уже родбине и комшија, након венчања младенаца, у посету и на весеље припремљено у њихову част у кући других *ћријаћеља* (1). У примеру [3.4] из контекста сазнајемо и то да је славље организовано код младожењиних родитеља. Конструкцији *ићи* у *ћријаћеље* значењски је сродна структура *ићи* у *гостије*, такође с предлогом у и плуралским обликом именице која означава особу.¹¹

2.3. У оквиру једне од трију посматраних реченичних структура – ко-
пулативног глагола с локативом или глагола кретања с генитивном или аку-
зативном допуном / одредбом – простор може бити конотативно одређен и
локализаторима с предлогом у / из који су објекат имплициране радње изра-
жене глаголима са значењем ‘припремити’, а у акузативним конструкција-
ма и радње изражене глаголима са значењем ‘допремити’ (Павловић 2000:
118). Уп.

- [4] 1. Кô пôваздân бûдë у шмрљцима, нêмâ кâд; ðна бýла у бôби кад ðн долëтио;
 2. Мîтар јèнôм пôшô у рëдуше и вîдијо гûју, виш нîкад нîје смîð у рëдуше; и ў јаðоде ѫдëмо и ў љешикe ѫдëмо; Чûвaj се гûјâ кад бûдëш ѹшла у љељке;
 3. а кад дбë ѹз бадњакâ, Ѹндâр јëдëмо.

Ови „метонимијски“ локализатори налазе се у плуралској форми уко-
лико је имају. Обавезно припремање објекта извршено је на одређеном месту,
најчешће у шуми, а сам објекат већином је неки од шумских плодова, па је
припремање, заправо, најчешће прикупљање. Будући да само прикупљање
подразумева бивање у извесној акцији, активно учествовање у њој, њен обје-
кат је граматикализован моделом блокираним предлогом у / из у редукова-
ној површинској структури. Тако нпр. конструкцији *бийи* у *јаðодама* одго-
варала би дубинска конструкција *бийи* / *учесївовайи* на одређеном месиџу
у *акцији* *ћрикуйљања* (=брања) *јаðода* с циљем њихово^g дојремања до *стали-
ног боравишића* (=до куће). Овакву интерпретацију можемо применити на ре-
гистроване локативне форме наведене семантике [4.1]. Акузативни облици
ових именица [4.2] представљају површински експонент дубинске реченичне
структуре с двема циљним радњама израженим горепоменутим типовима

¹¹ Специфичност ровачког говора коју истиче професор Пижурица (1967: 154) јесте да се уз именице које означавају сродство или неки сличан однос (*кумови*, *рођаци*, *ћријаћељи* и сл.), а у конструкцији са глаголима типа *доћи*, *враћајићи се* и сл., појављује по правилу конструкција из +*генитицив* (нпр. Јесу ли дошли ис пријатеља), а да се веома ретко чује и конструкција од +*генитицив* (нпр. Дôшô је от пријатеља). Оваква употреба није блиска гласиначком говору, изузев именица типа *шазбина* с јасним значењем групе (нпр. *доћи из шазбине*). Конструкција из *ћријаћеља* могућа је у нашем говору, с тим да тада обавезно упућује на посматрану значењску категорију, на организовану активност, славље припремљено код пријатеља, док се са конкретним значењем особе, тј. значењем посесора аблативног просторног локализатора *кућа* јавља конструкција од *ћријаћеља*.

глагола,¹² уп. нпр. *ићи у јаћоде* → *ићи на одређено месићо* с циљем да се јаћоде *прикуће* (=наберу) и доћреме до куће.

Означавајући дистизање циља, глагол кретања у забележеној реченичкој структури [4.3] поклапа се с радњом допремања објекта који је исказан генитивном конструкцијом и који је експонент радње припремања и имплекатор простора на којем је обављена та радња, односно простора са којег је донесен објекат до сталног боравишта, уп. *kad доћреми бадњаке које је прићремо* (=насекао) *на одређеном месићу* (=у шуми) // *kad донесе бадњаке с месића* (=из шуме) *на коме их је прићремо* (=насекао).

2.4. И следеће именице имају улогу објекта „уз имплицитни, искуствено препознатљив, предикат” (Павловић 2000: 117), али за разлику од претходних, ове именице не исказују неопходност активног учешћа у реализацији имплицитне радње чији су објекат, него је у таквој радњи обавезно укључено више агенаса подједнако.

Сходно значењу већег броја учесника у вршењу радње, ове лексеме су блокиране предлогом *на*, а представљају, условно речено, један вид друштвеног догађаја, организоване активности, слично именицима са значењем прослава, свечаности и сл. Објекат локализације се налази у простору који припада организатору радње препознатљиве по њеном објекту, реализујући је заједно с њим (=организатором). Стога је већином исказан посесор простора у којем се врши имплицитна предикација коју чини глагол ‘конзумирања’ – *ићи* односно *јесићи*, а објекат те радње исказан је именицима које припадају лексичко-семантичкој групи са значењем одређеног јела или пића. У нашим примерима најчешће је реч о лексеми *кава*. Уп.

- [5] 1. ја била *код Јелене на кави* кад ћи звјао [→ ја сам била у *Јелиној кући* и с њом сам пила кафу...];
- 2. Ратинка ме прёзвала *на каву* [→ Ратинка ме презвала (=позва да пређем) у *њену кућу* да попијемо кафу]; Презивале се *на њуру* пётком [→ Презивале су се (=позивале су се да пређу) у *кућу једне или друге* да једу заједно пуру петком].¹³
- 3. ја доћем *с кавом*, а они кућу дигли на себје [→ ја доћем *с места* (=из *комшијске куће*) где сам с неким (од људи из те куће) попила кафу...].

¹² Уп. „Ове именице, реализоване у оквиру акузативних конструкција, указују на објекат по који се иде, што је својствено и конструкцији с предлогом *ићи*, али ова друга не даје информацију о неопходности претходног припремања објекта по који се иде” (Павловић 2000: 118). Овако је објашњена употреба финалне конструкције *у+акузатив* у говору северозападне Боке. У регистру падежних модела с финалним значењем у говору Вучијака у босанској Посавини Срето Танасић (2004: 485) наводи и ову конструкцију, а имајући у виду усмено саопштење Слободана Реметића, помиње да је присутна и у говору источноbosанских Ера, чије је подручје северозападно од простора Гласинца. С лексичким експонентима *дрва* и *траве* конструкција *у+акузатив* с циљним значењем регистрована је у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 184), а само с експонентом *дрва* бележи се у говору Змијања (Петровић 1972: 165) и у левачком говору (Симић Р. 1980: 70).

¹³ Заједно с глаголима кретања управним акузативним конструкцијама уврштени су и глаголи типа *звати* будући да је у њиховом семантичком потенцијалу садржана и сема ‘ићи’ – ‘налагати или нудити коме да дође’ (Павловић 2006: 60, напомена 83). Наш регистровани глагол *презвати* / *презивати* у значењу ‘позвати суседа у неформалну посету’ може се довести у везу с глаголом *прећи*, нарочито с његовом инкорпорираном прилошком семом ‘прёко’ (= преко пута). Овај архаизам, преузет из Вуковог Речника, бележи и РМС у значењу ‘звати кога који је прёко’.

Приликом трансформације минималне реченичке структуре с копулативним глаголом *бити* [5.1] површински експонент физичког простора налазимо у инструменталу с предлогом *с(а)*, пошто се имплицитна активност обавља у друштву. Уместо овог начина, иницијатор овакве догађајне појаве у дубинској структури може бити исказан и кроз плуралску предикацију, као што је случај у примерима [5.2] у којима су структуре с акузативним конструкцијама трансформисане одговарајућим интенционалним клаузама. Захваљујући исказаном посесору имплицитног простора, у дубинским структурама је било могуће прецизно одредити просторни локализатор, што није случај у примеру [5.3], али и ту исклучено знатно да се ради о некој од кућа у суседству.

На исти начин простор је конотиран и у случају лексема са значењем дневних оброка (доручак, ручак, вечера) [5.4]. Акценат на друштвеном карактеру везује их за предлог *на / с(а)*, а из истог разлога се у дубинску структуру обавезно уводи плуралност агенса радње тако да не постоји потпуна семантичка једнакост с одговарајућом глаголском лексичком јединицом.¹⁴ Уп.

- [5] 4. и Гoran дошо њој на ручак [→ и Горан је дошао онде [код њих ⇒ у њихову кућу] да би [с њима] ручао]; Ај на фујштрук! [→ хаде (дођи) [код мене ⇒ у моју кућу] да фруштујемо (=доручкујемо)].

2.5. Имајући у виду чињеницу да је „фазност“ битна компонента глагола кретања (Ружић 2005: 531), те да су фазни глаголи значењски специфични због припадности класи глагола с обавезното лексичко-семантичком пресупозицијом (Пипер 2005а: 312), то нам у свим забележеним синтагмама намеће пресупозицију према којој управни глагол кретања реферише о започињању, односно завршетку одређене активности исказане појмом у акузативу, односно генитиву. Наиме, у оквиру посматраног тернарног микросистема падежних конструкција с лексичким експонентом у значењу догађајне појаве, синтагме глагола кретања с акузативним конструкцијама упућују на то да се по завршетку кретања отпочиње с обављањем радње / процеса / активности исказане акузативним обликом, тј. с пресупозицијом *није био у / на X, сад је у / на X* (уп. нпр. *дошао*¹⁵ је у йосеју / на сијаржу / на мобу / у јағоде / на кафу

¹⁴ Уп. и запажање М. Ивић (1995: 190): „Takva se konstrukcija [=бити на вечери – З. С.] upotrebljava obično onda kad treba saopštiti da se radnja ‘večerati’, ne ostvaruje pojedinačno nego s k u p n o [размак З. С.], pod okolnostima koje joj dodeljuju značaj svojevrsnog čina”.

¹⁵ Треба имати на уму и то да постоје нијансе различите интерпретације реченичне ситуације у зависности од тога да ли је управни глагол кретања адлативни, аблативни или је необележен у том смислу. Тако нпр. захваљујући инхерентној резултативној ситуацији компоненти глагола *доћи*, облик за прошлост у одговарајућем контексту с појмом у акузативу означава садашњост (Ивић М. 1995: 196, 197), па је био најподеснији за илустрацију наведене пресупозиције и стављања акцента на почетак активности. У случају присуства глагола транслокативно необележеног или аблативно маркираног у синтагми с акузативним обликом појма догађајног карактера рачунати треба и на аспектуални фрагмент који претходи самом почетку радње, тј. на претпоставну фазу радње или проспекцију (Поповић 2008). Глаголом *доћи* у синтагмама с генитивном конструкцијом наглашен је завршетак активности и лоцираношћу агенса на новом, најчешће уобичајеном месту. Аблативни глаголи кретања у истим синтагмама, уз јасну представу о завршетку активности исказане генитивном формом, могу у одређеним контекстима подразумевати не завршетак као природан след већ заустављање

→_{PRS} није био у йосећи / на сијраџи / на моби / у јаћодама / на кафи, сад је у йосећи / на сијраџи / на моби / у јаћодама / на кафи). Наспрам уласка у извесну активност тј. йочејика бављења извесном активношћу јесте излазак из такве активности тј. завршетак бављења извесном активношћу што је подразумевана информација садржана у синтагмама с генитивним обликом догађајне појаве која се своди на смисао био је у / на X, више није у / на X (уп. нпр. дошао је из йосеће / са сијраџе / с мобе / из јаћода / с кафе →_{PRS} био је у йосећи / на сијраџи / на моби / у јаћодама / на кафи, више није у йосећи / на сијраџи / на моби / у јаћодама / на кафи). Пресупозиција се, дакле, своди на само одвијање извесне радње, на бављење у смислу присуствовања датој појави или учествовања у њој, што се изражава локативном конструкцијом у копулативном предикату, трећом падежном конструкцијом у парадигми с функцијом означавања фазе одређене активности.

3. ЗАКЉУЧАК. Како су у ранијим расправама дијалектологи ревносније бележили синтаксичке појаве препознате као изразите дијалектизме, а ређе оне које се поклапају с књижевним језиком, непотпуна обавештења о стању на терену могла су бити разлогом изостанка поклапања извесних изоглоса (Ивић П. 1998: 120). У циљу систематичнијег приступа изучавању дијалекатске синтаксе, иако се сагледавање реченичне структуре забележене у материјалу из говора Гласинца практично не разликују од стандарднојезичке ситуације, покушали смо што исцрпније представити њихово функционисање и место у испитиваном говору.

Заједничка карактеристика лексичких експонената са значењем најразличитијих догађајних појава у трима основним граматичким моделима дено-тативне детерминације простора јесте да се као ентитети друштвенодогађајног карактера остварују на одређеном, често истуствено препознатљивом месту па као такви функционишу као имплицитни просторни локализатори.

У покушају сагледавања дистрибуције употребе једног од двају опозитних предлога размотрена су три битна, међусобно комплементарна индикатора при избору предлога. Један од њих тиче се (не)идентичности агенса корелативних предикација. Док хетеросубјекатске ситуације везујемо за падежне моделе с предлогом на / с(а), иначе граматикализаторима локализације на спољној страни просторног локализатора, таутосубјекатске релације доступне су моделима с оба опозитним предлошким решењима (у / из ~ на / с(а), због чега је укључен и други индикатор – степен укључености агенса (и објекта локализације) и вольност у реализацији одређене радње. Видљивија ангажованост, често прожета агенсовом вольношћу или израженим кретањем, доводи до појаве падежног модела с предлогом у / из. На ово се надовезује и (не)самосталност агенса у обављању радње садржане у предикацији из дубинске структуре. Наиме, самостално учествовање у радњи, без саучесника, доводи до појаве падежних форми с предлогом у / из, док се у

токод одређене радње односно догађајне појаве, напуштање у смислу прекида (уп. нпр. оишашао је из борбе ⇒ напуштио је борбу / пресећао је да се бори (а борба још траје)). У сваком случају, са аспекта фазе одвијања радње имплициране у генитивној конструкцији, оваква синтагма уз глагол кретања реферише о сегменту који, како наводи Људмила Поповић, одговара ретроспекцији (2008: 299; 306), односно одговара фази која следи након краја извесне активности.

структурама са значењем присуствовања већег броја људи у извесној активности без њиховог наглашеног ангажовања у њој, јављају конструкције с опозитним предлогом *на / с(а)*.

Декомпоноване структуре никако нису непознате ни народним говорима, нарочито у случају када се укаже потреба за експлицирањем одређеног значења које не постоји у синтетичкој глаголској форми (у примеру [2.6] информација о дужини завршеног путовања, ускраћена употребом глагола *доћутиштави*, а омогућена употребом аналитичке структуре *доћи с к р а ћ к а ђути*).

Захваљујући извornoј корелативности ових трију посматраних падежних модела, реченичне структуре с таквим моделима који су лексикализовани појмовима са значењем догађајних појава чине парадигму с функцијом означавања фазе одређене активности. У таквом тернарном систему радња која је у току исказана је девербативном именицом или експонентом имплицитне предикације у конструкцији *у / на + локатив* у копулативном предикату, а почетак, односно завршетак извесне активности истим лексичким јединицама у конструкцији *у / на + акузатив*, односно *из / с(а) + генитив* уз глагол кретања чија је битна компонента управо сама фазност.

У погледу заступљености посматраних падежних модела истог лексичког експонента, у говору Гласинца јасно се издава акузативна конструкција с предлогом *у / на*. Уколико таква конструкција, као део предиката са „фазним“ значењем, не представља лексичкосемантичку допуну, она је у функцији интенционалног детерминатора у синтагмама с њима управним глаголима кретања.

Приметно је да у испитиваном говору структуре с глаголима кретања имају предност над структурама у виду копуле *бийи* и локативне предикатске именице и у ситуацијама када се оне могу сматрати међусобно истозначним (уп. *ишила сам му у ђосећу* према конструкцији *била сам му у ђосећи*). Стављање у први план интенционалности као темеља сваке свесне, планиране људске активности подразумева и кретање ка одређеном циљу (Павловић 2006: 298). У складу с тим је и запажање Људмиле Поповић (2008: 300) према којем се концептуално живот изједначује с кретањем.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Антонић, Ивана. Синтакса и семантика падежа. Предраг Пипер и др. *Синтакса савременога српског језика. Проспја реченица*. У редакцији академика Милке Ивић. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005.
- Антонић, Ивана. Синтакса и семантика предлога *до*. Зборник *Матице српске за филологију и лингвистику L* (2007): 31–43.
- Арсенijević, Нада. Акузатив с предлогом у савременом српском језику (I). Зборник *Матице српске за филологију и лингвистику XLVI/1* (2003a): 101–261.
- Арсенijević, Нада. Акузатив с предлогом у савременом српском језику (II). Зборник *Матице српске за филологију и лингвистику XLVI/2* (2003b): 51–216.
- Ивић, Милка. Једно поглавље из граматике нашег савременог језика – систем месних падежа. *Годиџњак Филозофској факултету у Новом Саду II* (1957): 145–158.
- Ивић, Павле. Српски дијалекти и њихова класификација. Зборник *Матице српске за филологију и лингвистику XLI/2* (1998): 113–132.

- Ивић, Павле, Жарко Бошњаковић, Гордана ДРАГИН. Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта (друга књига: морфологија, синтакса, закључци, текстови). *Српски дијалектиолошки зборник XLIII* (1997).
- Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику. Други део – Суфиксација и конверзија*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска, 2003.
- Милорадовић, Софија. *Употреба јадежних облика у говору Параћинског Поморавља. Балканских и ешномијерациони аспекти*. Београд: Етнографски институт САНУ, 2003.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. *Детерминантни јадези у говору северозападне Боке*. Београд: Институт за српски језик САНУ (Библиотека Јужнословенског филолога, н.с., књ. 16), 2000.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. *Детерминантни јадези у старосрпској пословнотојавној писмености*. Нови Сад: Матица српска, Одељење за књижевност и језик, 2006.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. Правци транспоновања протолокационих семантичких параметара у ста-росрпским детерминативним системима. *Јужнословенски филолог LXIV* (2008): 283–295.
- ПЕТРОВИЋ, Драгољуб. О говору Змијања. IV део. Синтакса. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XV/2* (1972): 151–211 (с картом).
- Пижурица, Мато. Употреба падежа у говору Роваца. *Прилози проучавању језика 3* (1967): 141–176.
- ПИПЕР, Предраг. Предикат. Предраг Пипер и др. *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица*. У редакцији академика Милке Ивић. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005а.
- ПИПЕР, Предраг. Семантичке категорије у простој реченици: Синтаксичка семантика. Предраг Пипер и др. *Синтакса савременога српског језика. Просима реченица*. У редакцији академика Милке Ивић. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005б.
- Поповић, Људмила. Изражавање аспектуалног значења проспективности у словенским јези-цима. *Зборник Матице српске за славистику 73* (2008): 297–314.
- Радовановић, Милорад. *Стари и нови синоси. Огледи о језику и уму*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2007.
- Ружич, Владислава. Проста реченица као синтаксичка целина. Предраг Пипер и др. *Синтакса савременога српског језика. Просима реченица*. У редакцији академика Милке Ивић. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005.
- Симић, Зоран. Из лексике Гласинца. *Прилози проучавању језика 34* (2003): 219–309.
- Симић, Зоран. Преношење акцента на проклитику у говору Гласинца. *Probleme de filologie slavă XII* (2004): 131–136.
- Симић, Зоран. Вокалске особине у говору Гласинца. *Probleme de filologie slavă XIII* (2005): 147–157.
- Симић, Зоран. Просторни локализатори из сфере куће и покућства у говору Гласинца. Владислава Ружић, Слободан Павловић (ур.). *Зборник у част Гордане Вуковић. Лексиколоџија – ономасијика – синтакса*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2011, 293–304.
- Симић, Радоје. Синтакса левачког говора. I. Употреба падежних облика. *Српски дијалектиолошки зборник XXVI* (1980): 1–146.
- ТАНАСИЋ, Срето. Из синтаксе говора Срба добојског краја: падежи са финалним значењем. Јудита Планкош (ур.). *Живој и дело академика Павла Ивића: зборник радова са треће међународног научног склупа: Живој и дело академика Павла Ивића*. Суботица – Нови Сад – Београд: Градска библиотека Суботица – САНУ – Филозофски факултет у Новом Саду – Народна библиотека Србије – Матица српска – Институт за српски језик САНУ, 2004, 479–488.
- ФЕЛЕШКО, Казимјеж. *Значења и синтакса српскохрватског генитива*. Нови Сад – Београд: Ма-тица српска – Вукова задужбина – Орфелин, 1995.

*

- BATIŠIĆ, Tatjana. *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, n.s., knj. 3, 1972.
- Ivić, Milka. *O zelenom konju. Novi lingvistički ogledi*. Zemun – Beograd: Slovograf – Biblioteka XX vek, 1995.
- KLIKOVAC, Duška. *Semantika predloga: studija iz kognitivne lingvistike*. Beograd: Filološki fakultet, 2000.

Zoran Simić

EVENTS AS IMPLICIT SPATIAL LOCALIZERS
(ON EXAMPLES FROM THE GLASINAC VERNACULAR)

S u m m a r y

This paper uses excerpted dialectal material from the Glasinac vernacular in eastern Bosnia to observe entities with the meaning of events of social character that function as lexical exponents in three basic grammatical models of the denotative determination of space (structure $U/NA + locative$ with the copula *biti*, structures $U/NA + accusative$ and $IZ/S(A) + genitive$ with verbs of motion). These are diverse social events which, as a rule, are realized in a certain location so in the registered sentential structures they occur in the role of implicit spatial localizers, which was indicated during the interpretation of noted examples. Condensators of deep sentential structure are deverbal nouns and the exponents of deep sentential structure are concepts with the meaning of social activity which are the semantic complement of the implicit verb *prisustvovati*, then there are concepts which are the objects of implied action expressed with the verbs meaning ‘prepare’; in the accusative structures actions expressed with the verbs meaning ‘fetch’ and concepts functioning as objects of implicit predication comprising the verb of ‘consumption’ – *piti* and *jesti* appear as well.

The connection of the observed nouns in certain case models with one of the opposing prepositional solutions $U \sim NA$ and $IZ \sim S(A)$ has been influenced by three important and mutually complementary factors that are considered in the paper: the (non)identicalness of the agents of the correlative predications, the degree of inclusion and volition of the agent in the realization of a certain action, and the (in)dependence of the agent in performing the activity.

The primary correlativity of these case models implies that, as a certain tertiary microsystem, even lexicalized like this, they can form a paradigm with the function of marking a stage in a certain activity. In such a semantic paradigm the locative structure with the copula *biti* represents an activity in progress, an accusative structure with the verb of motion represents an initial stage, and the genitive structure with the verb of motion represents a final stage of the activity marked as an event.

Институт за српски језик САНУ
Кнез Михаилова 36, 11000 Београд, Србија
zosim04@yahoo.com